OPAS SUKUSOLUJEN LAHJOITTAJALLE

SIMPUKKA

HELMINAUHA

Teksti:
Jenni Huhtala, lahjasoluteemojen erityisasiantuntija, Simpukka ry

Taitto: Jenni Huhtala ja Mona Rainerla
Kuvat: Canva

Painopaikka: KTMP Group Oy
Copyright: Simpukka ry
Lainattaessa lähde mainittava.

Oppaan taittoa ja painatusta on tukenut
Gedeon Richter Nordics AB

SISÄLLYSLUETTELO

Lukijalle 4

Hei sinä sukusolujasi lahjoittanut! 5

Sukusolujen lahjoittajat 6

Sukusolulahjoittajien erilaiset oikeudet 8

Lahjasoluhoidot 10

Sukusolujen vastaanottajat 12

Lahjasolutaustaiset henkilöt 13

Lahjoittajan kiinnostus lahjasolutaustaista kohtaan 14

Sukusolulahjoituksesta puhuminen läheisille 15

Lahjasolutaustaisen kiinnostus lahjoittajaa kohtaan 16

Lahjasolutaustaisen yhteydenottoon ja tapaamiseen valmistautuminen 20

Miten tästä eteenpäin 22

Lähteet 23

LUKIJALLE

Tämä opas on kirjoitettu sukusolujaan lahjoittaneille henkilöille. Oppaaseen on koottu tiivistetysti tietoa sukusolujen lahjoittamiseen liittyvistä teemoista, ja se voi toimia tukena sukusolulahjoitukseen liittyvien kysymysten, ajatusten ja tunteiden prosessoinnissa.

Olit sitten lahjoittanut munasoluja, siittiöitä tai omista hedelmöityshoidoistasi yli jääneitä alkioita, olet tällä lahjoituksella tarjonnut lasta toivovalle itselliselle henkilölle tai kahden tai useamman vanhemman perheelle mahdollisuuden tavoitella elämän isoa haavetta eli lapsiperheellistymistä. Sukusolujen lahjoitus on ollut mittaamattoman arvokas ja merkityksellinen teko.

Lahjasoluhoitoja on Suomessa toteutettu siittiöillä 1940-luvulta ja munasoluilla sekä alkioilla 1990-luvulta lähtien. Vuosikymmenten aikana sukusolujen lahjoitukset ovat tehneet mahdolliseksi sen, että Suomessa elää arviolta 16 000 lahjasoluhoidoilla alkunsa saanutta henkilöä. Lahjasolutaustaisille henkilöille yhteistä on se, että he ovat saaneet alkunsa hedelmöityshoidoilla, joissa on käytetty sukusolujen lahjoittajalta kerättyjä sukusoluja: munasoluja, siittiöitä tai lahjoitettua alkiota.

Oppaassa kuvataan, keitä ovat sukusolujen lahjoittajat ja lahjasoluhoidoilla alkunsa saaneet henkilöt sekä mitä ovat lahjasoluhoidot. Lisäksi kuvataan lahjasoluhoidoilla alkunsa saaneiden henkilöiden motiiveja selvittää lahjoittajan henkilöllisyys sekä syitä siihen, miksi se voi olla lahjasolutaustaisille merkityksellistä.

Oppaan on tuottanut Lapsettomien yhdistys Simpukka ry ja sen toteuttamiseen on saatu apua ammattilaisilta, jotka työskentelevät julkisella ja yksityisellä hedelmöityshoitoklinikalla.

Tampereella 2026
Helminauha-toiminta
Lapsettomien yhdistys Simpukka ry

HEI SINÄ SUKUSOLUJASI LAHJOITTANUT!

Sukusolujen lahjoittaminen saattaa herättää nyt tai myöhemmin erilaisia kysymyksiä, joihin vastausten saaminen voi viedä aikaa. On luonnollista tuntea uteliaisuutta ja saatat miettiä, onko luovutuksesi seurauksena syntynyt lapsia, ja jos on, kuinka monta. Saatat myös miettiä, muistuttavatko he sinua tai onko heillä samoja luonteenpiirteitä kuin sinulla.

Alle on koottu asioita, joita lahjoittajat Suomessa ja maailmalla yleensä miettivät lahjoituksen jälkeen. Kysymykset saattavat nousta mieleen uudelleen eri elämänvaiheissa ja on ymmärrettävää, että ne voivat herättää hämmennystä ja monenlaisia tunteita. Tämä opas voi toimia apunasi näihin kysymyksiin liittyvissä pohdinnoissa ja mahdolliseen yhteydenottoon valmistautumisessa.

Onko lahjoituksestani syntynyt lapsia?

Kuinka monta lasta on syntynyt?

Voivatko lahjasolutaustaiset hyvin?

Millaisia ihmisiä heistä on kasvanut?

Ovatko he kiinnostuneita lahjoittajasta?

Mitä he ajattelevat lahjoittajasta?

Aikovatko lahjasolutaustaiset selvittää lahjoittajan henkilöllisyyden ja miten he toimivat sen jälkeen?

Millaisia ovat sukusolujen vastaanottajat ja mitä he ajattelevat lahjoittajasta?

SUKUSOLUJEN LAHJOITTAJAT

Sukusolujen lahjoittajat ovat henkilöitä, jotka ovat lahjoittaneet sukusolujaan hedelmöityshoitoklinikalle toisen henkilön hedelmöityshoidoissa käytettäväksi. Sukusolut ovat voineet olla munasoluja, siittiöitä tai omilla sukusoluilla toteutetuista hedelmöityshoidoista yli jääneitä alkioita. Sukusolujen lahjoittaminen on mahdollista yksityisillä hedelmöityshoitoklinikoilla eri puolella Suomea tai yliopistosairaaloissa Helsingissä, Kuopiossa, Oulussa, Tampereella ja Turussa.

Sukusolujaan voivat Suomessa lahjoittaa perusterveet henkilöt, joiden suvussa ei ole tiedossa vakavia periytyviä sairauksia. Munasolujen lahjoittajaksi voidaan hyväksyä noin 20–35-vuotias nainen ja siittiöiden lahjoittajaksi noin 20–45-vuotias mies. Lahjoittaja ei saa tupakoida tai käyttää muita nikotiinivalmisteita.

Alkioita voivat lahjoittaa pariskunnat, jotka ovat itse käyneet hedelmöityshoidoissa omilla sukusoluillaan ja saaneet toivomansa määrän lapsia ja joilta on jäänyt omasolualkioita pakkaseen. Alkioita on yleensä mahdollista luovuttaa, jos alkioiden luomisen aikaan nainen on ollut korkeintaan 36-vuotias ja mies korkeintaan 46-vuotias.

Hedelmöityshoitolakiin on kirjattu, ettei sukusolujen lahjoittamisesta saa Suomessa maksaa palkkiota. Lahjoittajalle voidaan suorittaa kohtuullinen korvaus lahjoittamisesta aiheutuvista kuluista, ansionmenetyksestä ja muusta haitasta. Munasolujen lahjoittajille maksetaan lisäksi erillinen haittakorvaus.

Yleisin motiivi sukusolujen lahjoittamiselle on pyyteetön halu auttaa niitä, jotka tarvitsevat lahjasoluja lapsiperheellistyäkseen. Monilla lahjoittajilla on muodostunut ymmärrys tahattomasta lapsettomuudesta joko oman tai lähipiirin kokemusten kautta. Ymmärrys on tukenut päätöstä auttaa lahjasoluhoidoilla lasta toivovia. Osalle sukusolujen lahjoittajista on merkityksellistä se, että he saavat samalla tietoa omasta hedelmällisyydestään. Joissakin maissa sukusolujen lahjoittajille voidaan maksaa palkkio, mikä motivoi osaa lahjoittajista.

Sukusolujen lahjoittamista säädellään hedelmöityshoitolailla

Suomessa on voinut lahjoittaa sukusolujaan jo useiden vuosikymmenten ajan. Ensimmäinen hedelmöityshoitolaki astui kuitenkin voimaan vasta 1.9.2007, jolloin sukusolujen lahjoittamista ja hedelmöityshoitoja alettiin säädellä lailla.

Lakiin on kirjattu, että saman lahjoittajan sukusoluja voidaan käyttää maksimissaan viidelle vastaanottajaperheelle. Syntyvien lasten määrää ei ole laissa rajoitettu. Laki ei takaa lahjoittajalle oikeutta tietää onko sukusolulahjoituksen avulla alkanut raskauksia tai syntynyt lapsia.

Hedelmöityshoitolakiin on kirjattu, että sukusolulahjoittajaksi ryhtyvän on annettava suostumus siihen, että hänen henkilötietonsa talletetaan Lupa- ja valvontaviraston (LVV) ylläpitämään luovuttajarekisteri Luoteriin.

Suomalaisella klinikalla toteutetuilla lahjasoluhoidoilla alkunsa saaneella henkilöllä on hedelmöityshoitolain mukaan 18 vuotta täytettyään oikeus selvittää sukusolulahjoittajan henkilötiedot Luoterista. Oikeus kuuluu vain lahjasolutaustaiselle henkilölle, ei hänen vanhemmalleen tai vanhemmilleen tai sukusolulahjoittajalle. Lahjoittajan henkilötietojen hakuprosessi on kuvattu tarkemmin sivulla 18.

Henkilöllä, joka on voinut syntyä luovutetusta sukusolusta tai alkiosta, on salassapitosäännösten estämättä oikeus 18 vuotta täytettyään saada palvelujen antajalta jäljennös hoitosuostumuksesta ja siihen merkitystä luovuttajan tunnuksesta. Ilmoittamalla luovutusrekisteriin luovuttajan tunnuksen hänellä on oikeus saada tietää luovuttajan henkilöllisyys.

Laki hedelmöityshoidosta 4 luku, 23 §

SUKUSOLULAHJOITTAJIEN ERILAISET OIKEUDET

Sukusoluja on Suomessa voinut lahjoittaa ennen ja jälkeen hedelmöityshoitolain voimaan astumista. Suomalaisilla yksityisillä hedelmöityshoitoklinikoilla käytetään myös ulkomaisten sukusolupankkien sukusoluja. Sukusolulahjoituksen ajankohta ja maa, jossa sukusolut on lahjoitettu asettaa lahjoittajat erilaiseen asemaan lahjoittajan henkilötietojen luovuttamisen ja saman lahjoittajan sukusoluilla alkunsa saavien lasten määrän suhteen.

Ennen hedelmöityshoitolakia sukusoluja lahjoittaneet

Ennen hedelmöityshoitolain voimaan tuloa sukusolulahjoittajien henkilötietoja ei pääsääntöisesti rekisteröity viralliseen Luoteri-rekisteriin. Lahjoittaja on voinut halutessaan suostua siihen, että henkilötiedot on rekisteröity Luoteriin.

Joillakin klinikoilla on kerätty sukusolulahjoittajien henkilötietoja omiin rekistereihin, jos lahjoittaja on itse siihen suostunut. Munasolulahjoittajien henkilötietoja voi edelleen löytyä yksityisten klinikoiden arkistoista. Näiden tietojen avulla klinikat voivat linkittää munasolulahjoittajan ja hänen munasoluilla toteutetuilla lahjasoluhoidoilla alkunsa saaneen toisiinsa. Näin toimitaan vain, jos molemmat osapuolet sitä toivovat. Linkitysprosessin tukena on klinikalta psykologi, ja osapuolia tuetaan mahdolliseen kohtaamiseen valmistautumisessa.

Ennen lakia sukusolujen käytölle ei ollut vastaanottajien määrän osalta kansallisia rajoituksia. Pääsääntöisesti viiden vastaanottajaperheen maksimia kuitenkin noudatettiin klinikoilla ennen kuin siitä säädettiin hedelmöityshoitolaissa. Joillain klinikoilla saman lahjoittajan sukusoluja on käytetty rajattomasti. Näissä tapauksissa saman lahjoittajan sukusoluilla alkunsa saaneita voi olla useita kymmeniä.

Ennen lakia sukusolulahjoittajat eivät välttämättä ole saaneet tietoa ja neuvontaa lahjoitusprosessin aikana. Lahjoitus on ollut vain kliininen prosessi, eikä siinä ole tuotu esiin sen psykososiaalisia vaikutuksia.

Ulkomaisten sukusolupankkien sukusolulahjoittajat

Suomalaiset yksityiset hedelmöityshoitoklinikat hankkivat sukusoluja myös ulkomaisista sukusolupankeista. Yleisin maa on Tanska, minkä lisäksi sukusoluja hankitaan muun muassa Virosta.

Suomessa toteutetuilla lahjasoluhoidoilla alkunsa saaneella lapsella on lain mukaan täysi-ikäisenä oikeus selvittää sukusolulahjoittajan henkilöllisyys. Tämä koskee myös ulkomaisia luovuttajia, joiden henkilötiedot rekisteröidään Luoteriin.

Ulkomailta hankittuja sukusoluja voidaan Suomessa käyttää korkeintaan viiteen vastaanottajaperheeseen. Ulkomaiset sukusolupankit myyvät saman lahjoittajan sukusoluja useisiin maihin, ja eri maissa vastaanottajien tai syntyvien lasten määriä säädellään eri tavoin. Tästä syystä ulkomailta hankittujen sukusolujen avulla toteutetuilla hoidoilla alkunsa saaneella lapsella voi olla rajoittamaton määrä geneettisiä lahjasisaruksia eri maissa.

Suomessa hedelmöityshoitolain aikana sukusoluja lahjoittaneet

Suomessa sukusolujen lahjoittajien henkilötiedot rekisteröidään Luoteri-rekisteriin, joka mahdollistaa lahjasoluhoidoilla alkunsa saaneille lahjoittajan henkilötietojen hakemisen täysi-ikäisenä. Sukusolujen lahjoittajalla ei ole oikeuksia tai velvollisuuksia lahjasoluhoidon avulla alkunsa saanutta lasta kohtaan. Koska lahjasolutaustaisella on täysi-ikäisenä oikeus selvittää lahjoittajan henkilöllisyys, on lahjoittajan tärkeää tunnistaa, että lahjoittaessaan sukusolujaan häneen saatetaan olla myöhemmin kontaktissa ja tämä on osa lahjoitusprosessia.

Saman lahjoittajan sukusolujen käyttö on rajoitettu viiteen vastaanottajaperheeseen. Yhteen perheeseen syntyvien lasten määrää ei ole laissa rajattu. Lahjoittaja voi klinikkakohtaisesti tiedustella, onko hoitojen avulla alkanut raskauksia tai syntynyt lapsia, mutta klinikoilla ei ole velvollisuutta antaa tätä tietoa.

LAHJASOLUHOIDOT

Lahjasoluhoidot ovat Suomessa ja maailmalla useiden vuosikymmenten ajan mahdollistaneet lapsiperheellistymisen heille, joilta puuttuvat toiset tai molemmat sukusolut. Sukusolutarpeen taustalla voivat olla terveydelliset ja/tai sosiaaliset syyt.

Suomessa lahjamunasoluhoitoja on tilastoitu vuodesta 1993 lähtien ja lahjasiittiö- sekä lahja-alkiohoitoja vuodesta 2001 lähtien (THL). Hoitojen määrät ovat jatkuvasti kasvussa.

Lahjasoluhoidot ovat hedelmöityshoitoja, joissa käytetään sukusolujen lahjoittajan sukusoluja, joko osittain tai kokonaan. Lahjasoluhoidoissa käytetyt lahjoitetut sukusolut voivat olla munasoluja, siittiöitä tai lahjoitettu alkio. Myös molemmat sukusolut voivat tulla lahjoitettuna.

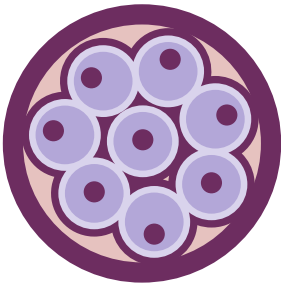

Lahjasoluhoitoja tarvitaan, jos raskautuminen ei ole mahdollista omilla sukusoluilla lääketieteellisistä tai sosiaalisista syistä. Suurimmalla osalla lahjasoluhoitoja tarvitsevista on taustallaan tahattoman lapsettomuuden kokemus, jonka tiedetään olevan yksi aikuisiän vaikeimmista kriiseistä.

Suomessa lahjasoluhoitoja voivat saada nais-miesparit, sateenkaariperheet ja itselliset henkilöt (kohdulliset) sekä vanhemmuuskumppanit. Lahjasoluhoitoja toteutetaan yksityisillä ja julkisilla hedelmöityshoitoklinikoilla.

Lahjasoluhoidot suunnitellaan aina yksilöllisesti ja raskautumista tuetaan lääkkeellisesti. Suomessa hoitoprosessiin kuuluu lakisääteisenä psykologin tai muun ammattilaisen antama lahjasolukonsultaatio, jossa käydään muun muassa läpi lapsen oikeus selvittää lahjoittajan henkilöllisyys. Tulevia vanhempia ohjeistetaan puhumaan lapselle hänen lahjasolutaustastaan aivan pienestä lähtien. Lahjasolukonsultaatiossa tulevan vanhemman tai vanhempien kanssa puhutaan myös geneettisestä katkoksesta ja ajatuksista sen suhteen, että osa tai kaikki lapsen geeneistä on peräisin sukusolujen lahjoittajalta tai lahjoittajilta.

Inseminaatiohoidossa pestyjä lahjasiittiöitä ruiskutetaan naisen kohtuonteloon munasolun irtoamisen aikaan. Hedelmöittymistä tuetaan lääkkeellisesti.

Koeputkihedelmöityshoidossa (IVF / ICSI) munasolu hedelmöitetään laboratoriossa. Hedelmöittyneestä munasolusta muodostuu alkio, jota viljellään laboratorio-olosuhteissa ja se siirretään kohtuun kasvamaan. Alkion kiinnittymistä tuetaan lääkkeellisesti.

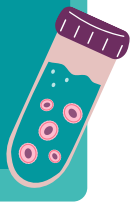

PAS on pakastetun alkion siirto, jossa IVF- tai ICSI-hoidoissa muodostunut alkio on pakastettu ja sulatuksen jälkeen se siirretään kohtuun. Alkio voi olla lahjoitettu alkio tai se on voitu muodostaa lahjoitetuista sekä lasta toivovan omista sukusoluista.

Lahjasoluhoitojen historia

Vuonna 1884 syntyi ensimmäinen lahjasiittiöillä alkunsa saanut lapsi Yhdysvalloissa. Suomessa lahjasiittiöhoitoja on toteutettu 1940-luvulta lähtien. Lahjasiittiöhoidot yleistyivät Suomessa ja maailmalla 1970-luvulta lähtien.

Vuonna 1983 syntyi ensimmäinen lahjamunasoluilla alkunsa saanut lapsi Australiassa ja vuonna 1991 Suomessa.

Vuonna 1984 syntyi ensimmäinen lahjoitetulla alkiolla alkunsa saanut lapsi Australiassa ja vuonna 1995 Suomessa.

Suomessa on tilastoitu lahjamunasoluhoitoja vuodesta 1993 lähtien ja lahjasiittiö- sekä lahja-alkiohoitoja vuodesta 2001 lähtien (THL).

SUKUSOLUJEN VASTAANOTTAJAT

Lahjasoluhoitoja voivat Suomessa saada itsellisesti, sateenkaariperheenä tai nais-miesparina lasta toivovat yksityisillä ja julkisilla hedelmöityshoitoklinikoilla. Nais-miespareilla on taustallaan lääketieteellinen syy, mistä johtuen toiset tai molemmat sukusolut eivät toimi niin, että raskaus voisi alkaa. Sukusolut voivat myös puuttua kokonaan. Itsellisesti ja sateenkaariperheenä lahjasoluhoidoilla lasta toivovilla on taustalla sosiaalinen syy, mistä johtuen tarvitaan lahjoitettuja sukusoluja. Sosiaalisen syyn lisäksi taustalla voi olla myös lääketieteellinen syy.

Suurimmalla osalla on taustallaan tahattoman lapsettomuuden kokemus, jonka tiedetään aiheuttavan yhden aikuisiän vaikeimmista kriiseistä. Tahaton lapsettomuus herättää monia hankalia tunteita. Siihen liittyvän surun kuvataan olevan näkymätöntä, koska kokemus pidetään usein hyvin yksityisenä eikä siitä välttämättä puhuta läheisille ollenkaan. Lapsettomuuskokemus ei välttämättä poistu vaikka saisikin kovasti toivomansa lapsen, vaan se voi jäädä muistona mieleen ja kehoon loppuelämäksi.

Vanhempien ajatuksia sukusolulahjoittajasta

Lahjasolutaustaisen vanhemmat tuntevat kiitollisuutta sukusolulahjoittajaa kohtaan. Lahjoitus on mahdollistanut vanhemman tai vanhempien suurimman toiveen täyttymisen. Kiitollisuuden lisäksi saatetaan tuntea ristiriitaisia tunteita, kuten huolta siitä, millainen rooli lahjoittajalla tulee olemaan lahjasolutaustaisen lapsen elämässä ja voisiko lahjoittaja syrjäyttää vanhemman.

Vanhempia mietityttää millainen lahjoittaja on, miltä hän näyttää ja millaisia ominaisuuksia hänellä on. Terveyshistoria ja lahjoittamisen motiivit kiinnostavat myös.

Lahjoittaja voi tulla mieleen, kun vanhempi pohtii, mistä lapsi on perinyt joitakin piirteitä, ominaisuuksia tai taitoja. Vanhempien toiveena on, että jos lahjasolutaustainen on kiinnostunut selvittämään lahjoittajan henkilöllisyyden ja haluaa olla tähän yhteydessä, lahjoittaja kykenee vastaamaan kontaktiin.

LAHJASOLUTAUSTAISET HENKILÖT

Suomessa elää arviolta 16 000 lahjasolutaustaista henkilöä. Vuosittain syntyy noin 800 lasta lahjasoluhoitojen avulla (THL). Lahjasoluperheissä vanhempia voi olla yksi, kaksi tai useampia ja vanhemmat voivat olla nais-miespareja, itsellisiä vanhempia tai sateenkaariperheiden vanhempia. Useamman lapsen perheissä kaikki tai vain osa lapsista voi olla lahjasolutaustaisia. Sisaruksilla voi olla sama tai eri lahjoittaja.

ERI IKÄISIÄ

Suomessa lahjasoluhoitoja on toteutettu lahjasiittiöillä 1940-luvulta ja lahja-alkioilla sekä lahjamunasoluilla 1990-luvun alusta lähtien.

Lahjasoluhoitojen määrät alkoivat kasvaa vuonna 2020, kun hoitoja alettiin tarjota myös julkisen sektorin hedelmöityshoitoklinikoilla.

YMPÄRI MAAILMAA

Maailmanlaajuisesti lahjasoluhoidoilla alkunsa saaneita on miljoonia.

Lahjasoluhoitoja tehdään useissa maissa. Hoitojen käytänteet ja niitä säätelevät lait vaihtelevat maittain. Etenkin hoitojen avulla alkunsa saavien lasten määrän säätely vaihtelee paljon maittain.

ERI AIKOIHIN TIEDON SAANEET

Lahjasolutaustastaan aina tienneet ovat voineet kasvaa tietoon taustastaan ja halutessaan käsitellä asiaa koko elämänsä ajan.

Myöhemmin elämässään lahjasolutaustasta tiedon saaneille tieto on voinut herättää identiteettikriisin ja paljon hämmennystä sekä haavoittaa lapsen ja vanhemman välistä suhdettä, koska vanhempi on salannut näin merkittävän tiedon.

Tausta on voinut selvitä vanhemman tai läheisten kertomana, vanhemman asiakirjoista tai kaupallisen dna-testin avulla.

LAHJOITTAJIEN KIINNOSTUS LAHJASOLUTAUSTAISTA KOHTAAN

Lahjoittajien kiinnostus lahjasoluhoidoilla alkunsa saaneita kohtaan ja halu olla yhteydessä tai tavata heitä vaihtelee yksilöllisesti. Lahjoittajan oma elämäntilanne ja se, että lahjoitushetkestä on voinut kulua yli 20 vuotta, voivat ymmärrettävästi vaikuttaa lahjoittajan kiinnostukseen ja siihen, mitä hän pohtii mahdollisesta yhteydenotosta ja miten hän näkee lahjasolutaustaisen osana omaa geneettistä verkostoaan. Lahjoittajan ajatukset sukusolujen lahjoittamisesta ja siitä, että sen avulla on voinut muodostua lapsiperhe ja syntyä lapsi tai lapsia, saavat vaihdella eri aikoina, ja asia saa prosessoitua ajan kuluessa omassa mielessä.

Suurin osa sukusolulahjoittajista miettii lahjoitustaan ja mahdollista hoitojen avulla alkunsa saanutta henkilöä joskus elämässään. Ne sukusolujen lahjoittajat, jotka ovat kiinnostuneita lahjoituksen avulla alkunsa saaneista henkilöistä ovat uteliaita tietämään miltä lahjasolutaustaiset henkilöt näyttävät, millainen elämä heillä on ollut, millaisessa perheessä he ovat kasvaneet, millaisia he ovat ja mitä tekevät elämässään. Sukusolulahjoittajien tiedetään toivovan, että perhe joka on toivonut lasta sukusolulahjoituksen avulla on saanut lapsen tai lapsia ja että lahjasolutaustainen on saanut hyvät lähtökohdat elämäänsä.

Lahjoittamiseen liittyvät tunteet

Monet tuntevat lahjoittamisesta tyytyväisyyttä, merkityksellisyyttä ja ylpeyttä mutta siihen voi liittyä myös ristiriitaisia tunteita kuten epävarmuutta ja geneettistä hämmennystä. Teollaan he ovat voineet auttaa perheitä, jotka eivät muuten voisi saada lasta. Lahjoituksen koetaan olevan arvokas ja yhteiskunnallisesti merkittävä teko. Lahjoittaja saattaa pohtia, syntyikö lahjoituksesta lapsia ja millaisia he ovat ja ottavatko he myöhemmin yhteyttä. Jotkut pohtivat, miltä tuntuisi tavata lahjoitettujen sukusolujen avulla alkunsa saanut henkilö, miten siihen voi valmistautua tai miten omat läheiset suhtautuisivat tilanteeseen. Joillakin herää kysymyksiä omasta yksityisyydestä, geneettisestä sukulaisuudesta tai siitä, kuinka lahjasolutaustauset voivat.

SUKUSOLULAHJOITUKSESTA PUHUMINEN LÄHEISILLE

Sukusolujen lahjoittajia ohjeistetaan puhumaan sukusolulahjoituksesta läheisille, kuten mahdolliselle kumppanille tai lapsille heti lahjoitusprosessin aikana. Jos sukusolulahjoituksen jälkeen elämään tulee kumppani ja/tai lapsia, niin myös heille on ehdottoman tärkeää puhua sukusolujen lahjoittamisesta.

Läheisille puhuminen on olennaista, jotta hekin voivat pohtia jo etukäteen, mitä sukusolujen lahjoittaminen ja sitä kautta lahjoittajan ja lahjasolutaustaisen välinen geneettinen yhteys heille merkitsee. Kertominen mahdollistaa tiedon prosessoinnin eri elämänvaiheissa ja läheisetkin voivat pohtia, mitä ajatuksia lahjasolutaustaisen mahdollinen yhteydenotto heissä herättää.

Jos läheiset saavat tiedon sukusolujen lahjoittamisesta vasta siinä tilanteessa, kun lahjasolutaustainen on lahjoittajaan yhteydessä, voi lahjoittamisen salaaminen ymmärrettävästi herättää heissä hankalia tunteita.

Läheisille sukusolulahjoituksesta voi kertoa perusasiat. Millainen lahjoitusprosessi oli, milloin lahjoitus on tehty ja miten sukusolujen lahjoittamista säädellään Suomessa lailla. Läheiset saattavat ymmärrettävästi olla kiinnostuneita lahjoittamisen motiiveista ja siitä, onko sukusolulahjoituksen avulla toteutetuilla hedelmöityshoidoilla alkanut raskauksia tai syntynyt lapsia.

Lapsille sukusolulahjoituksesta puhutaan ikätason mukaisesti. Se, mitä he eivät ymmärrä, menee heiltä ohi. Aiheeseen on hyvä palata myöhemmin uudelleen ja varmistaa onko lapsella herännyt jotain kysyttävää. Heille kerrotaan, että sukusolulahjoituksen kautta on voinut syntyä lapsia toisiin perheisiin. Tästä ei ole varmaa tietoa, eikä myöskään voida tietää kohtaavatko he joskus toisensa. Sukusolulahjoituksen yhteydessä tulee puhuttua myös muista monimuotoisista lapsiperheellistymisen tavoista, mikä avartaa lapsen ymmärrystä siitä, että lapsia saadaan perheisiin monin erilaisin tavoin.

LAHJASOLUTAUSTAISTEN KIINNOSTUS LAHJOITTAJAA KOHTAAN

Lahjasoluhoidoilla alkunsa saaneiden uteliaisuus ja kiinnostus lahjoittajaa kohtaan vaihtelee yksilöllisesti. Kiinnostukseen voi vaikuttaa oma elämäntilanne, ikä tai jokin omaan terveyteen liittyvä pohdinta, johon toivoo lahjoittajalta lisätietoa. Olennaista on, että jokainen lahjasolutaustainen saa itse määritellä onko hän kiinnostunut lahjoittajasta tai mahdollisista saman lahjoittajan sukusoluilla muihin perheisiin syntyneistä henkilöistä ja miten hän toimii kiinnostuksensa suhteen.

Osa lahjasolutaustaisista ei ole yhtään kiinnostunut lahjoittajasta tai saman lahjoittajan sukusoluilla alkunsa saaneista.

Saman perheen sisaruksilla voi olla eroja kiinnostuksen suhteen, ja näitä eroja tulee kunnioittaa. Voi myös olla niin, että kiinnostus herää myöhemmässä elämänvaiheessa.

Osa lahjasolutaustaisista haluaa selvittää lahjoittajan henkilöllisyyden heti, kun se on mahdollista. Jotkut heistä haluavat lisäksi selvittää, onko saman lahjoittajan sukusoluilla syntynyt lapsia toisiin perheisiin ja keitä he ovat.

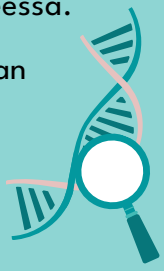

Kansainvälisten ja suomalaisten tutkimusten mukaan ainakin lahjasolutaustaiset ovat kiinnostuneempia saman lahjoittajan sukusoluilla muihin perheisiin syntyneistä kuin lahjoittajasta. Tämä johtuu siitä, että heidät koetaan vertaisiksi, sillä he ovat mahdollisesti saman ikäisiä ja heillä on samankaltainen tarina taustallaan. Osa lahjasolutaustaisista ei ole kiinnostunut saman lahjoittajan sukusoluilla alkunsa saaneista eivätkä halua olla heidän kanssaan tekemisissä, ja tähänkin on jokaisella oikeus. Se, millainen suhde sukusolujen lahjoittajan ja mahdollisten geneettisten lahjasisarusten välille muodostuu, vaihtelee yksilöllisesti.

Lahjasolutaustaisten motiivit selvittää lahjoittajan henkilöllisyys

Ne lahjasolutaustaiset, jotka haluavat selvittää lahjoittajan henkilöllisyyden ovat jollain tavalla uteliaita omasta taustastaan. Lahjoittajasta ei haeta vanhempaa, vaan lahjoittajan henkilöllisyyden selvittämisen toivotaan tuottavan lisää tietoa siitä kuka minä olen ja miksi olen sellainen kuin olen.

1. Uteliaisuus oman geeniperimän, lahjoittajan ja muiden saman lahjoittajan sukusoluilla alkunsa saaneiden suhteen.

2. Kiinnostus lahjoittajan terveyshistoriasta ja mahdollisista geneettisesti periytyvistä sairauksista ja omiin perintötekijöihin vaikuttavista asioista.

3. Voidakseen välttää seurustelusuhteen geneettisen sukulaisensa kanssa.

4. Saadakseen kokonaisen kuvan itsestään ja täydentääkseen oman elämäntarinansa.

5. Ymmärtääkseen, mistä tietyt luonteenpiirteet, ominaisuudet, taipumukset ja kyvyt tulevat.

6. Voidakseen saada yhteyden lahjoittajaan tai saman lahjoittajan sukusoluilla alkunsa saaneisiin tai lahjoittajan sukulaisiin.

7. Saadakseen tietoa lahjoittajan motiiveista.

8. Taatakseen oman tiedonsaantioikeutensa. Tieto omasta geneettisestä taustasta koetaan perustavanlaatuisena ihmisoikeutena.

Sukusolulahjoittajan henkilöllisyyden selvittäminen

LAHJASOLUTAUSTAINEN ASIOI HOIDOT TOTEUTTANEEN KLINIKAN KANSSA

Mukaan tarvittavat dokumentit:

- oma henkilöllisyystodistus
- todistus henkilö- ja perhesuhdetiedoista tai virkatodistus, joka sisältää sukuselvityksen
- vanhemman tai vanhempien hoitosuostumus (jos löytyy)

HEDELMÖITYSHOITOKLINIKKA ANTAA LUOVUTTAJATUNNUKSEN

Klinikalla varmistetaan lahjasolutaustaisen henkilöllisyys ja hänet liitetään oikeaan hoitosuostumukseen.

Lahjasolutaustaiselle annetaan kopio hoitosuostumusasiakirjan arkistokappaleesta, johon luovuttajatunnus on kirjattu.

LAHJASOLUTAUSTAINEN TEKEE TIETOPYYNNÖN

Tietopyyntö tehdään Lupa- ja valvontaviraston verkkosivuilta löytyvällä lomakkeella, johon liitetään sähköisesti:

- hoitosuostumusasiakirja, jossa on luovuttajatunnus
- todistus henkilö- ja perhesuhdetiedoista tai virkatodistus, joka sisältää sukuselvityksen (jos ei ole suomalaista henkilötunnusta)
- henkilöllisyystodistus (jos ei tunnistaudu vahvasti)

LAHJOITTAJAN HENKILÖTIETOJEN LUOVUTUS

Lupa- ja valvontavirastossa tarkistetaan lomakkeen tiedot.

Luovuttajatunnuksen avulla lahjasolutaustainen ja sukusolujen lahjoittaja yhdistetään toisiinsa.

Lahjoittajan henkilötiedot toimitetaan hakijalle Suomi.fi-viestillä tai kirjattuna kirjeenä.

Lisätiedot, tarkemmat ohjeet ja linkki lomakkeelle löytyvät Lupa- ja valvontaviraston verkkosivuilta osoitteesta lvv.fi.

Luovuttajarekisteristä annettavat tiedot

SUOMALAINEN SUKUSOLULAHJOITTAJA

- Etunimet
- Sukunimi
- Syntymäaika
- Kansalaisuus

ULKOMAALAINEN SUKUSOLULAHJOITTAJA

- Etunimet
- Sukunimi
- Syntymäaika
- Kansalaisuus
- Tieto yrityksestä, josta sukusolut on ostettu
- Passitiedot

Sukusolulahjoittajan etu- ja sukunimen perusteella lahjasolutaustaisen henkilön on mahdollista hakea lahjoittajan osoitetiedot Digi- ja väestöviraston osoitepalvelusta. Henkilön ikää, syntymäaikaa ja nykyistä tai entistä kotikuntaa voi käyttää tarkentavina hakuehtoina.

Luoterissa olevat tiedot eivät päivity, vaikka lahjoittajan henkilötiedoissa tapahtuisi muutoksia. Rekisteriin ei päivity lahjoittajan mahdollista kuolintietoa, vaan sen tiedon voi saada Digi- ja väestövirastosta.

Sukusolulahjoittajan henkilötunnuksen luovuttaminen erityistapauksissa

Jos Digi-ja väestövirastosta (DVV) tulee useampi hakuosuma sukusolulahjoittajan etunimellä, sukunimellä ja syntymäajalla, voi lahjasolutaustainen pyytää Lupa- ja valvontavirastosta sukusolulahjoittajan henkilötunnuksen. Tähän tarvitaan DVV:sta asiakirja, joka osoittaa, ettei osoitetta voida luovuttaa useiden hakuosumien vuoksi.

LAHJASOLUTAUSTAISEN YHTEYDENOTTOON JA TAPAAMISEEN VALMISTAUTUMINEN

Kaikkien sukusolujaan lahjoittaneiden henkilöiden on hyvä valmistautua siihen, että sukusolulahjoituksen avulla alkunsa saanut henkilö saattaa jossain elämänsä vaiheessa olla häneen yhteydessä ja mahdollisesti toivoa tapaamista. Vaikka sukusolulahjoitus olisi tapahtunut aikana ennen hedelmöityshoitolakia, on silti tärkeää tunnistaa oma roolinsa sukusolulahjoittajana ja mahdollistaa lahjasolutaustaiselle oikeus saada tietoa geneettisestä perimästään ja muista häntä kiinnostavista asioista.

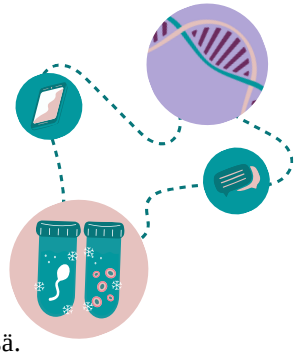

Jokainen lahjasolutaustainen toimii yhteydenoton suhteen itselleen parhaaksi katsomallaan tavalla ja siinä tahdissa, kuin itselle sopii. Vaikka lahjasolutaustainen olisi selvittänyt lahjoittajan henkilöllisyyden, hän ei välttämättä ole heti tai koskaan lahjoittajaan yhteydessä. Hän voi tarvita aikaa sen pohtimiseen miten toimii yhteydenoton suhteen, mitä sillä tavoittelee ja miten se mahdollisesti vaikuttaa häneen ja hänen perheeseensä.

Jos lahjasolutaustainen on yhteydessä, hänellä on siihen liittyviä toiveita ja tarpeita. Yleisin tarve on saada lisää tietoa lahjoittajasta. Lahjasolutaustaisen ollessa yhteydessä on tärkeää, että hän saa määrätä tahdin ja päättää, miten toimitte jatkossa, eli tapaatteko ja jatkatteko yhteydenpitoa.

Yhteydenotto voi ymmärrettävästi herättää avoimia kysymyksiä ja ristiriitaisia tunteita, kuten uteliaisuutta, epävarmuutta, hämmennystä ja myös huolta siitä, että mitä tämä tarkoittaa ja voiko kontakti vaikuttaa jotenkin omiin perhesuhteisiin. Yhteydenotosta on hyvä kertoa läheisille vaikka ei osaakaan vielä sanoa, mitä se tarkoittaa ja miten tilanne etenee.

Lahjoittajan ja lahjasolutaustaisen tapaaminen

Koska lahjoittajan ja lahjasolutaustaisen tapaamisesta puuttuu molempien osalta sosiaalinen käsikirjoitus, on ymmärrettävää, että tapaaminen voi tuntua jännittävältä ja hämmentävältä. Moni pohtii etukäteen millainen tapaaminen voi olla, pitääkö tilanteessa kätellä tai halata ja mistä kaikesta jutellaan. Nämä ovat asioita, joista voi sopia etukäteen. Osa toteuttaa ensimmäisen tapaamisen niin, että paikalla on lapsettomuusteemoihin erikoistunut ammattilainen, esimerkiksi terapeutti. Tapaamiseen valmistautuminen ja joistakin käytännön asioista, kuten sosiaalisen median käytöstä, ennakkoon sopiminen lisää molempien osapuolten turvallisuuden tunnetta.

Ennen tapaamista voi sopia muun muassa seuraavista asioista:

Tapaamisen paikka ja kesto	Valitkaa yhdessä paikka, joka lisää turvallisuuden tunnetta. Hyvä paikka on esimerkiksi rauhallinen kahvila. Tapaamisen kestonkin voi sopia etukäteen.
Paikalla olevat henkilöt	Tapaatteko kahdestaan, vai olisiko paikalla muitakin? Keitä muita voisi olla paikalla?
Sosiaalisen median käyttö	Sopikaa miten toimitte somessa molemmille sopivalla tavalla. Seuraatteko toisianne somessa ja laitatteko tapaamisesta yhteiskuvan ja tiedon someen?
Eteneminen tapaamisen jälkeen	Tapaamisen jälkeen voi ymmärrettävästi tarvita aikalisän tapaamisen herättämien ajatusten ja tunteiden prosessointiin. Molempien osapuolien on mahdollista sanoa, miten toivoo edettävän tapaamisen jälkeen.
Yhteydenpito jatkossa	Yhteydenpidon jatkamista ja tapaamisen herättämiä tunteita saa käsitellä rauhassa. Aina on oikeus ehdottaa lisäaikaa tilanteen prosessoinnille ennen kuin jatkaa yhteydenpitoa.

MITEN TÄSTÄ ETEENPÄIN

Sukusolujen lahjoitus on ollut elämänkokoinen lahja, jonka avulla on mahdollisesti muodostunut lapsiperhe tai useita lapsiperheitä. Lahjoituksesta on voinut syntyä lahjasolutaustaisia henkilöitä, jotka kantavat koko elämänsä mukanaan lahjoittajan geenejä. Sukusolulahjoituksen merkityksellisyys jatkuu, vaikka lahjoitusprosessi on päättynyt. Vuosien kuluessa sen merkitys voi näyttäytyä erilaisin tavoin lahjoittajan ja hänen läheistensä elämässä. Sukusolulahjoituksen myötä sukusolulahjoittaja on osa geneettistä verkostoa. Verkostoon kuuluvat ihmiset määrittelevät, mitä se merkitsee heille ja miten merkitys prosessoituu elämän aikana.

On ymmärrettävää, että tilanne voi herättää lahjoittajassa geneettistä hämmennystä, joka tarkoittaa vaikeutta hahmottaa, mihin kaikkeen geenit vaikuttavat ja mitä ne itselle merkitsevät tässä tilanteessa. Lahjoittajaa voi mietityttää, miten hänen tulisi suhtautua lahjasolutaustaisen kontaktiin, mitä se hänelle merkitsee ja miten se voi vaikuttaa hänen elämäänsä ja lähisuhteisiinsa.

Sukusolulahjoittajat voivat hyötyä lapsettomuusteemoihin erikoistuneen terapeutin tai muun ammattilaisen kanssa käytävistä keskusteluista, joissa lahjasolutaustaisen kontaktin herättämiä kysymyksiä ja tunteita voi käsitellä. Ammattilainen voi tarjota tietoa, joka lisää ymmärrystä sen suhteen, kuinka moneen ihmiseen sukusolulahjoitus voi geenien ja sosiaalisten suhteiden osalta vaikuttaa. Vertaisten, eli muiden sukusolujaan lahjoittaneiden kanssa keskusteleminen voi auttaa huomaamaan, että muut pohtivat hyvin samankaltaisia asioita lahjoittajan kontaktointiin liittyen.

Kun lahjasolutaustainen oli minuun yhteydessä, otimme molemmat pienen aikalisän, ennen kuin sovimme tapaamisen. Tapaaminen meni mukavasti, molempia jännitti ja ei oikein kumpikaan tiedetty, mitä odottaa. Olemme sen jälkeen pitäneet jonkin verran yhteyttä, viestittelemme ja tapaamme noin kerran vuodessa. Minulle oli tärkeää saada vastata lahjasolutaustaisen esittämiin kysymyksiin ja että hän saa määrätä tahdin.

Munasolujaan 1990-luvulla lahjoittanut nainen

LÄHTEET

Goedeke, S., Indekeu, A. & Crawshaw, M. (2026). Donor conception and psychosocial support provisions across jurisdictions – what's out there? Human Fertility, 29(1).

Hertz, R. & Nelson, M.K. (2020). Random families: Genetic strangers, sperm donor siblings, and the creation of new kin.Oxford.

Javda, V., Jones, C., Hall, P., Imrie, S., & Golombok, S. (2023). 'I know it's not normal but it's normal to me, and that's all that matters': experiences of young adults conceived through egg donation, sperm donation, and surrogacy.Human Reproduction, 38(5), 908–916.

Kramer, W. (2022). Counseling donor family members: A guide for mental health professionals. Ethics International Press Ltd,UK.

Lampic, C., Skoog Svanberg, A., Gudmundsson, J., Leandersson, P., Solensten, N.-G., Thurin-Kjellberg, A., Wånggren, K., & Sydsjö, G. (2022). National survey of donor-conceived individuals who requested information about their sperm donor—experiences from 17 years of identity releases in Sweden. Human Reproduction (Oxford), 37(3), 510–521.

Macmillan, C.M., Allan, S., Johnstone, M. & Stokes, M.A. (2021). The motivations of donor-conceived adults for seeking information about, and contact with, sperm donors. Reproductive BioMedicine Online Volume 43, Issue 1, Pages 149-158.

Miettinen,E. (2026). IKUINEN LAHJA: Lahjasoluilla lapsiperheellistymisen markkinat ja niiden hallinta taloussosiologisena kysymyksenä. Turun yliopisto, Taloussosiologian pro gradu -tutkielma.

VARTA, Victorian Assisted Reproductive Treatment Authority. (2020).Talking about your donation.

Widbom, A., Isaksson, S., Sydsjö, G. (2024). The motives and experiences of donor-conceived persons requesting the identity of their sperm donors. Reproductive BioMedicine Online, 48.

Osoitteesta helminauha.info löydät tietoa ja tukea

SIMPUKKA HELMINAUHA

Oppaan painatusta ja toteuttamista on tukenut Gedeon Richter Nordics AB

GEDEON RICHTER